ئەمریکا و ئەنفال

نووسینی: سەمانسا پاوەر
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: بەختیار کەریم

بەشی هەژدەیەم

"بەهیچ شێوەیەک نابێت ئێمە خۆمان ببەستینەوە بە شەست ساڵ لە یاخیبوونی کوردەکانەوە لە عێراق، یان دژی هەوڵە شەرعییەکانی عێراق بین بۆ سەرکوتکردنی ئەو یاخیبوونە."

ڕێنماییەکانی وەزارەتی دەرەوە بۆ بوشی یەکەم لەساڵی 1989دا. سەمانسا پاوەر لەم کتێبەدا

پاشهات
ژیان (و مردن) پاش ئەنفال

سەدام حوسەین، کەمپەینی ئەنفالەکەی تەنها پاش شکستخواردنی هەوڵەکانی گاڵبریس بۆ سزادانی لە پاییزی 1988دا کۆتایی پێهێنا. ئەو کوردانەی لە ناوچە حەرامکراوەکانەوە ڕاگوازرابوون بەڵام لەناونەبرابوون، ناچارکران کە واژۆ یان پەنجەمۆری بەڵگەنامەیەک بکەن کە لێی نووسرابوو: "من------- کە لە خوارەوە واژۆم کردوە، گەواهی دەدەم کە لە پارێزگای----- دەژیم، لە بەشی ------- ژمارەی شوناسنامەکەم -------، دەزانم کە ڕووبەڕووی سزای مەرگ دەبمەوە ئەگەر دەرکەوت کە ئەم زانیارییانە هەڵەن، یان ئەگەر ناونیشانەکەم بگۆڕم بەبێ ئاگادارکردنەوەی بەرپرسان یان دەزگا پەیوەندییدارەکان." کوردەکانی ناوچە حەرامکراوەکان، خزێنرابوونە زیاتر لە دەرزەنێک کۆمەڵگای زۆرەملێی گەورەوە، کە هەر یەکەیان زیاتر لە پەنجا هەزار کەسی

تێدا نیشتەجێ كرابوو، كە هەموویان لە پاشماوەی ئەنفالكراوەكان بوون، یان ***ئەنفالەكان.*** ئەو كوردانەی لە زیندانەكانی عێرقدا بوون، گوایا بەر لێبوردنی گشتی كەوتوون، كەچی سەرەڕای ئەوەش هەر دەكوژران. هەندێك ئازادكران بەو مەرجەی كە "لە بەراورد بە عێراقیەكانی دیكە، بە یەكسانی مامەڵەیان لەگەڵدا نەكرێت سەبارەت بە ماف و ئەركەكانیان. مەگەر زۆر ئاشكرا نیازپاكی خۆیان نمایش بكەن و كرداری دروست بكەن و پیشانی بدەن كە كۆتاییان بە هەموو پەیوەندییەك هێناوە لەگەڵ تێكدەرەكاندا." دەسەڵاتدارانی عێراقی وتیان كە "لەڕێگای قووڵ چاندنی سیخوڕی كارامە لە نێویاندا چاودێریی دەكرێن."

پاش تەواوكردنی چالاكییە دڕندانەكەی بەو پەڕی لەخۆبردووییەوە، ئەلمەجید سووربوو لەسەر ئەوەی كە دەستكەوتەكان لە دەست نەچن: "پێویستە كە كاردانەوەیەكی توند و یەكلاكەوەرەمان هەبێت بۆ هەموو بەدرەوشتییەك كە ڕوودەدات، بەشێوەیەك كە كاردانەوەكە توندتر دەبێت لەو كارە بەدەی كە كراوە، بەبێ گوێدانە ئەوەی كە ئەو كارە بەدە چەند بچووك و ناكاریگەرە."

لە ساڵی 1989دا، لە "ناوچە ئۆتۆنۆمییە كورد"ییەكەی سەدامدا، تەنها چەند سەد گوندێك بەپێوە مابوون. لەپاش دیاریكردنی ناوچە حەرامكراوەكانەوە نزیكەی 4.049 گوند وێران كرابوون. لە مانگی 4ی 1989دا ئەلمەجید نووسینگەی باكوری دایە دەست جێگرەوەكەی. لە ئاهەنگێكی وەك (دەستاودەست پێكردنی مەشخەڵ)ەكەدا، باسی لە كارە باشەكەی دەكرد، لەهەمان كاتیشدا دانی بەوەدا دەنا كە مرۆڤبوونی خۆی پاراستوە.

پێمخۆشە كە ددان بەوەدا بنێم كە من كەسی شیاو نیم و نابم، بۆ بارودۆخی ئارامی هەنووكە لە باكور....من دەگریم، كاتێك كە فیلمێك یان بەرنامەیەكی تراژیدیی دەبینم. ڕۆژێك گریام كاتێك لە فیلمێكدا ژنێكم بینی كە بەبێ كەسوكار ون ببوو. بەڵام پێمخۆشە پێتان بڵێم كە ئەركی سەرشانم چی بوو. پێموانییە كە تۆ بتوانیت لەوە زیاتر بكەیت كە من كردم.

كاتێك جۆرج بوشی باوك، لە مانگی یەكی 1989دا چووە كۆشكی سپی، تیمی سیاسەتی دەرەوە پێداچوونەوەیەكی ستراتیژیی سەرەتاییان، لە سیاسەتی دەرەوەی ئەمریكا لەبەرامبەر عێراقدا ئەنجامدا. لێكۆڵینەوەكە لە هەمان ئەو كاتەدا تەواو بوو كە ئەلمەجید باكوری عێراقی بەجێهێشت، لێكۆڵینەوەكە پێیوابوو كە عێراق هاوپەیمانێكی زۆر كاریگەر و یارمەتیدەرە لە ڕاگرتنی ئێران و بەرەوپێش بردنی پرۆسەی ئاشتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. "ڕێنماییەكان بۆ سیاسەتی دەرەوەی ئەمریكا دەربارەی عیراق" ئەو لایەنگرانەی یاسای سزاكان و چەند ڕێكخراوێكی مافی مرۆڤی ڕاماڵی كە لە هەوڵی لۆبی كردندا بوون لە وەزارەتی دەرەوە. ڕێنماییەكان سەرنجی دابوو كە سەرەڕای پشتگیری وەزارەتەكانی كشتوكاڵ، بازرگانی، بەرگری و دەرەوە بۆ پەیوەندییەكی پڕقازانج و ئارام، "چەند بەشیك لە كۆنگریس و وەزارەتی دەرەوە ئامادەن تەنانەت میهرەبانترین و پڕقازانجترین لایەنەكانی پەیوەندییەكە نغرۆ بكەن، بۆ وێنە هەناردەی كشتوكاڵیی." بەڕێوەبەرێتی بوش ئامادە نەبوو كە پەنا بەرێتە بەر سیاسەتی ڕاگرتنی دوولایەنەی هەردووك ئێران و عێراق. دەنگی دلێری بازرگانە ئەمریكییەكان سووربوون لەسەر ئەوەی كە عێراق سەرچاوەی دەرفەتەكانە نەك دوژمنایەتی. كۆشكی سپی هەموو ئەو شتانەی كرد كە لە توانایدا بوو، بۆ دروستكردنی دەروازەكان بۆ ئەم كۆمپانیایانە. وەزیری دەرەوە جەیمس بەیكەر دواتر نووسی: "ئەگەر ئێمە عێراقمان گۆشەگیر بكردایە، هاوكات بازرگانییە ئەمریكییەكان، بەتایبەتی بەرژەوەندییە كشتوكاڵییەكانیشمان، لە چەندین دەرفەتی بازرگانیی گرنگ بێبەش دەكرد." سەدام یەك بلیۆن یەكەی كشتوكاڵیی دیكەی وەرگرت. عێراق بووە نۆهەم گەورەترین كڕیاری بەرهەمە كشتوكاڵییەكانی ئەمریكا، خوازراوترین دەوڵەت بوو لەلای سیاسەتمەدارانی هەرێمە كشتوكاڵییەكانی ناوەڕاستی ڕۆژئاوا. وەك بەیكەر زۆر میهرەبانانە لە یادەوەرییەكانیدا نووسیویەتی: "پێداچوونەوەی بەڕێوەبەرێتیەكەمان بە سیاسەتەكانی پێشووتریدا دەربارەی عێراق بەدەر نەبوو لە لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندییە ئابوورییەكانی ناوخۆ."

ڕێنماییەکانی بەڕێوەبەرێتی بوش ئەو نیگەرانییەیان دەرخست کە پۆزش هێنانەوەی ئاشکرا بۆ کوشتارەکانی عێراق لە ئێستادا سەختترە لە کاتی جەنگی ئێران. ڕێنماییەکان ئاماژەی دابوو: "تەمومژاوی بوونی دۆزەکە، پاش ئەوەی کە هەڕەشەی ڕاستەوخۆی پاوانخوازی ئێران لە بەین چووە، لەگەڵیشیدا ئەو قەڵغانە لەبەین چووە کە عێراقی لە ڕەخنەی خۆرئاواییەکان دەپاراست. ئەمەش ڕێگای خۆش کردوە کە مافی مرۆڤ ببێتە گۆڕەپانی ململانێ بۆ ئەوانەی کە دەخوازن پۆزش بۆ تێکدانی یان سنووردارکردنی پەیوەندییەکانمان لەگەڵ عێراقدا بهێننەوە." وەزارەتی دەرەوە لەسەر ئەو دیدە بەردەوام بوو کە کوردەکان خۆیان بە یاخیبوونیان بانگهێشتی چەوساندنەوەیان کردوە. هەروەک نووسەری ڕێنماییەکان ئامۆژگاری دابوو: "بەهیچ شێوەیەک نابێت ئێمە خۆمان بەبەستینەوە بە شەست ساڵ لە یاخیبوونی کوردەکانەوە لە عێراق یان دژی هەولە شەرعییەکانی عێراق بین بۆ سەرکوتکردنی ئەو یاخیبوونە." بەرپرسە ئەمریکییەکان ڕاڤەی ئەوەیان نەکردبوو کە چۆن سەرکوتکردنی شەرعیانەی یاخیبوون لە سەکوتکردنی ناشەرعی جیابکەینەوە، بەڵام ئەمریکا هیچ گومانی نەبوو لەوەی سروشتی ڕژێمەکە چۆنە. ڕێنماییەکان بەردەوام بوون: "سەدام حوسەین بەردەوام دەبێت لە لەناوبردنی ئەوانەی کە بە هەڕەشەیان دەزانێت، لە ئەشکەنجەدانی ئەوانەی کە هەست دەکات نهێنییان هەیە بۆ ئاشکراکردن، هەروەها فەرمانڕەوایی دەکات بەبێ هیچ ملدانێک بۆ دیمۆکراسی....زۆر کەمن ئەوانەی بڕوایان وایە کە عێراق لە داهاتودا دەگۆڕێت بۆ ڕژێمێکی مرۆڤانە." بەڵام کاتێک کە دوانزە دەوڵەتی خۆرئاوایی پێکەوە لەساڵی 1989دا لە کۆمسیۆنی مافی مرۆڤ لە نەتەوە یەکگرتوەکان، پشتگیریی بڕیارێکی توونديان کرد کە داوای دەکرد نوینەرێکی تایبەت دیاریبکرێت بۆ "ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەیەکی فرەلایەنی دۆزی مافی مرۆڤ لە عێراق،" ئەمریکا ڕازی نەبوو لەگەڵیاندا بێت.

لە 2ی 10ی 1989دا، ساڵێک پاش ئەوەی 60.000 کورد لە ترسی شاڵاوی کیمیایی ئاوارەی تورکیا بوون، سەرۆک بوش ڕێنمایی ئاسایشی نەتەوەیی (National Security Directive) واژۆ کرد، کە دەرئەنجامگیریی کردبوو: "پەیوەندیی ئاسایی لەگەڵ عێراقدا خزمەتی بەرژەوەندییە دوور مەوداکانمان دەکات و ئارامیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و کەنداو بەرەوپێش دەبات." بەم پێیە بەڕێوەبەرێتی بوش: "هەوڵی دۆزینەوەی دەرفەت دەدات و ئاسانکاری بۆ کۆمپانیا ئەمریکییەکان دەکات کە بەشداربن لە بونیاتنانەوەی ئابووری عێراقدا." ئەو وێرانکارییەی جەنگی عیراق-ئێران بەرهەمی هێنابوو دەرفەتی زەوەندی دروست کردبوو. وەک لە دۆزەکانی تری وەک باشوری ئەفریقا و دواتریش (چین)دا، ئەمریکا پۆزشی بۆ هاوکاریی ئابووری خۆی لەگەڵ ئەم وڵاتانەدا ئەوە بوو، کە گوایا گەشانەوەی ئابووری و پەیوەندیی خورئاواییەکان، ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ بەرەو پێش دەبات لە باشوری ئەفریقا و چین. بەڵام لە دۆزی عێراقدا بەهیچ شیوەیەک ئاماژە بۆ "بەرژەوەندییە دوور مەوداکانی مافی مرۆڤ"ی کورد و عەرەبە عێراقییەکان نەکرابوو. چونکە ئاشکرا بوو، تا سەدام لە دەسەڵاتدا بێت، هیچ مافێکی مرۆڤ نابێت.

لە برۆشەی پێشوازیکردنی میوانەکاندا بۆ بەشی ئەمریکا لە پێشانگای بەغدادی نێودەوڵەتیی بۆ بازرگانیی لەساڵی 1989دا، باڵوێزی ئەمریکی گلاسپی نووسیبووی کە باڵوێزخانەی ئەمریکی: "باڵاترین پێگەی داناوە بۆ بەرەوپێشبردنی بازرگانیی و دۆستایەتی لەنێوان هەردوو نەتەوەدا." چەندین کۆمپانیای ئەمریکی بەشداریان کرد لەوانە (AT&T International)، (General Motors)، (Xerox)، (Westinghoud) و (Wang Laboratories)، چەندی تریش کاریان کرد بۆ دروستکردنی پلاتفۆرمی بازرگانیی عێراق، کە لە واشنگتۆن لۆبی دەکرد بۆ بەرەوپێشبردنی پەیوەندییە بازرگانییەکان.

چەند ئەندامێکی دیارکراوی کۆنگرێس ڕێگەیان نەدا کە باسی دڵڕەقی سەدام لە دژی دانیشتوانی وڵاتەکەی خامۆش ببێت. لە ساڵی 1989دا سوپاس بۆ کۆڵنەدانی نوێنەر بێرمان، هاوپەیمانەکەی سێناتۆر پێڵ لە ئەنجوومەنی نوێنەران، کۆنگرێس دواجار ڕازیبوو کە هاوکاری بانکیی بۆ هاوردن و ناردن بۆ عێراق قەدەغە بکات. بەڵام هەڵاوێردێکی دروستکردبوو کە بریتی بوو لەوەی کە ڕێگە بە بەڕێوەبەرێتی بوش بدات بۆ پشتگوێخستنی یاساکە ئەگەر ئاسایشی نەتەوایەتی وای خواست. دوو مانگ دواتر سەرۆک بوش سوودی لەم کەلێنە وەرگرت. لە 17ی 01ی 1990دا بوش دژایەتی کۆنگرێسی پشتگوێ خست و بڕیارێکی دەرکرد بۆ

بەخشینی نزیکەی 200 ملیۆن دۆلار یەکەی بانکیی بۆ هاوردن و ناردن لەگەڵ عیراقدا. ئەگەر کۆنگریس و کۆشکی سپی بوش لە پێناوی بەرژەوەندیی تایبەتدا هاوکاری عێراقیان دەکرد، ئەوا بەڕێوەبەرێتی ئەمریکی بە بیانوی بەرژەوەندیی نەتەوایەتی دەیکرد. هیچ کام لە بەڕێوەبەرێتییەکانی ڕیگان و بوش هەرگیز لە دژی ڕاگواستنی زۆرەملێی کوردان قسەیان نەکرد.

ماوێتی

مافی کۆپیکردنی ئەم بەرهەمە بۆ ماڵپەڕی دەنگەکان و وەرگێڕ پارێزراوە. بۆ پەیوەندیی:

ماڵپەڕی دەنگەکان:
dangakan@yahoo.ca
goran@dengekan.com

وەرگێڕ:
bakhtyarkarim@hotmail.com